

Tämä on rinnakkaistallenne.

Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat *saattavat poiketa* alkuperäisestä julkaisusta.

Julkaisun tekijä(t): Marjamaa, Minna; Tolonen, Tiina; Holmström, Anna-Liisa

Julkaisun nimi:

Julkaisuvuosi: 2015

Versio: Julkaistu versio

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Marjamaa, M., Tolonen, T. & Holmström, A.-L. (2015). Avoin tiede ja ammattikorkeakoulut: AMKIT-konsortion ja Theseuksen kehityssuuntia. *Kreodi* (3).

14.10.2015, 17:35

AVOIN TIEDE JA AMMATTIKORKEAKOULUT - AMKIT-KONSORTION JA THESEUKSEN KEHITYSSUUNTIA

MINNA MARJAMAA

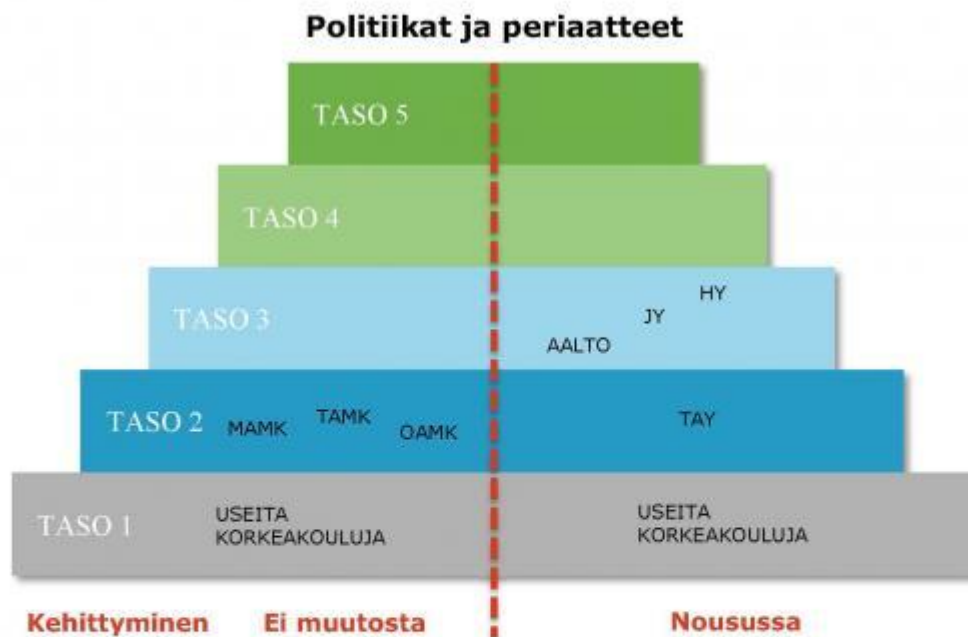
Tiina Tolonen

Anna-Liisa Holmström

Tänä syksynä ammattikorkeakouluissa on herätty avoimen tieteen tärkeyteen muuallakin kuin kirjastoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriö vaatii jatkossa avoimen toimintakulttuurin edistämistä tavalla, joka voidaan näyttää toteen. Tästä ensimmäinen osoitus on keväällä 2015 julkistettu OKM:n selvitys korkeakoulujen toimintakulttuurin avoimuudesta - selvityksestä havaittiin, että monessa korkeakoulussa asian eteen ei vielä oltu tehty juuri mitään. Syksyllä OKM:n ATT-hanke käynnisti avoimen tieteen koulutukset. Alkoi kuhina siitä, mistä tässä oli kyse ja mitä pitäisi tehdä jatkossa.

Mitä voisi olla AMK-yhteistyö?

Avoimen tieteen edistäminen on nousemassa Suomen korkeakouluissa keskeiseksi tavoitteeksi Opetus ja kulttuuriministeriön [Avoin tiede ja tutkimus](#) -hankkeen myötä. Hankkeen kautta kehitetään rahoittajayhteistyötä, luodaan toimintamalleja, koulutetaan osaajia ja seurataan kehitystä vuosina 2014 - 2017. Ministeriö teettää joka vuosi edellä mainitun selvityksen toimintakulttuurin avoimuudesta vuoden 2017 loppuun saakka. Keskeisiä kehittämisen kohteita ovat rinnakkaistallentaminen ja tutkimusaineiston hallinta. Keväällä selvityksessä todettiin, että ammattikorkeakoulut olivat kaikki kahdella alimmalla tasolla (1-2) toimintakulttuurin kypsyydessä (kypsyyttä mitattiin tasoina 1-5).

Taso 1 Ei Hallittu	Taso 2 Osittainen	Taso 3 Määritelty	Taso 4 Johdettu	Taso 5 Strateginen
Avoimuus ei näy hallitusti organisaation asettamissa periaatteissa	Avoimuutta on toteutettu osittain yhteisten periaatteiden mukaisesti	Avoimuus on yhteisesti sovittua ja se määritellään laadituissa periaatteissa	Avoimuutta johdetaan hallitusti ja sitä tuetaan erilaisin periaatein ja politiikoin	Avoimuutta tuetaan strategisten periaatteiden ja politiikkojen kautta aktiivisesti

Kuva 1.

Strateginen ohjaus - kypsyystasojen portaat. [Toimintakulttuurin kypsyystason kokonaiskuva 2015.](#)

Kirjastotyön muutos avoimen tieteen tehtäviin

Ammattikorkeakoulukirjastoissa on hitaasti tapahtumassa paradigman muutos perinteisestä kirjalogistikasta (hankinta ja luettelointi) uudenlaiseen työhön tutkimuksen ja julkaisemisen ohjaustehtävissä. Avautuu uusia tehtäviä, jotka ovat olleet pitkään soveltavan tutkimuksen korkeakouluille vieraita: julkaiseminen ja julkaisujen keruu, tutkimuksen tukipalvelut, rinnakkaistallentamisen tukipalvelut ja tutkimusdatan koordinointi (Lyon 2015). Tämä tarjoaa uusia mahdollisuuksia, mutta myös päänvaivaa resurssien vähetessä. Avoimen tieteen tehtäväkenttä ei voi jäädä vain kirjaston tehtäväksi vaan tarvitaan yhteistyötä niin johdon, kirjaston, julkaisujen keruun kuin TKI:n ja yksittäisten tutkijoidenkin kanssa.

EU:n Horizon 2020 -ohjelma, Suomen Akatemia ja Tekes suosittavat avoimen tieteen toimintamalleja (rinnakkaistallennus ja avoin tutkimusdata) rahoituksen perustana. Suosituksia lukuunottamatta velvoittavia vaatimuksia tai rahoituksen sitomista avoimen tieteen toimintoihin ei tähän mennessä kuitenkaan niin rahoittajilta kuin ministeriöltäkään ole tullut, mutta toivomme että ATT-hankkeen myötä tilanne muuttuu. Kuten julkaisupäällikkö Pekka Olsbo Jyväskylän yliopistosta totesi ATT-hankeeseen liittyvässä Avoimen tieteen osaajakoulutuksessa syyskuussa, tallennusmandaatit jäivät usein kuolleeksi kirjaimeksi kun valvontaa tai sanktioita ei ole (Olsbo 2015). Tämä on ollut nähtävissä Theseuksenkin osalta.

Theseus-ohjausryhmä esittää AMKIT-konsortion keskeiseksi tavoitteeksi rinnakkaistallentamisen aloittamisen ja yhteisten prosessien luomisen vuosina 2016 - 2017. Toivomme ARENEn tukea tavoitteelle niin, että johto sitoutuisi rinnakkaistallentamiseen yhteistyössä TKI:n ja julkaisupalveluiden kanssa. Avoin tiede ei saa jäädä vain kirjaston palveluksi.

Rinnakkaistallentaminen ja embargo-ajat

Tästä syksystä lähtien Theseuksessa on julkaisujen tallennuslomakkeella ollut mahdollista valita rinnakkaistallennukselleen ns. Embargo-aika. Embargolla tarkoitetaan kustantajan määrittelemää viive/karanteeniaikaa, jonka aikana artikkeleita ei saa julkaista vapaaseen verkkokäyttöön. Tämän mahdollisuuden lisääminen tuonee ammattikorkeakouluissa rinnakkaistallentamisen piiriin sellaisia

artikkeleita, joita ei aikaisemmin embargon olemassaolon vuoksi ole voitu tallentaa. Embargo määräytyy lehden ilmestymispäivän mukaan (sähköinen vs. painettu) ja se vaihtelee kustantajittain ollen yleensä 6 - 12 kk. Embargon määrittäminen koskee toistaiseksi vain rinnakkaistallennuksia, opinnäytetöiden osalta käyttöönoton mahdollisuutta tutkitaan vielä.

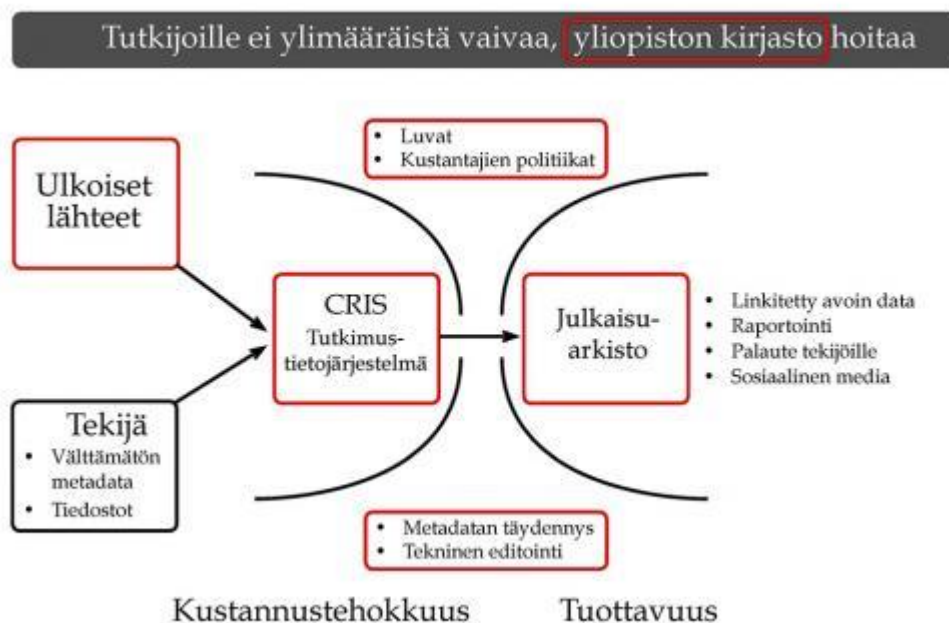
Theseuksen käyttöliittymään ja tallennuslomakkeelle muutoksia?

Theseus toimii rinnakkaistallentamisen alustana kaikille ammattikorkeakouluille. Tätä varten Theseuksen verkkokäyttöliittymään olisi hyvä rakentaa julkaisuille oma osio, joka nostaa amkien julkaisuja paremmin esille. Täältä korkeakoulut voivat feedinä nostaa julkaisuja omille sivuilleen tutkijoiden profiileihin tai projektien sivuille. Rinnakkaistallentaminen avoimeen julkaisuarkistoon tuo samalla organisaatioille verkkonäkyvyyttä.

Theseus käyttää Creative Commons -lisenssejä opinnäytetyöiden lisensointiin, mutta toistaiseksi julkaisuille ei ole valittu lisenssiä.

Rinnakkaistallentamisen prosessien luonti

Jyväskylän yliopistossa on alkanut [Suomi rinnakkastallentamisen mallimaaksi](#) -hanke, jossa on tavoite luoda toimintamalleja rinnakkaistallennukseen Suomen korkeakouluille. Pekka Olsbo Jyväskylän yliopistosta suosittaa rinnakkaistallentamisen ja julkaisun keruun yhdistämisen yhdeksi toiminnoksi, jossa julkaisutietojen toimittamisen yhteydessä tutkija lähettäisi myös final draft -version julkaisustaan. (Olsbo 2015). AMK-sektorilla ollaan aloittelemassa Virta-pilottia ja sen yhteydessä julkaisutietojenkeruuta ja Theseukseen rinnakkaistallentamista suunnitellaan yhdistettäväksi ja ainakin osin automatisoitavaksi.

Kuva 2.

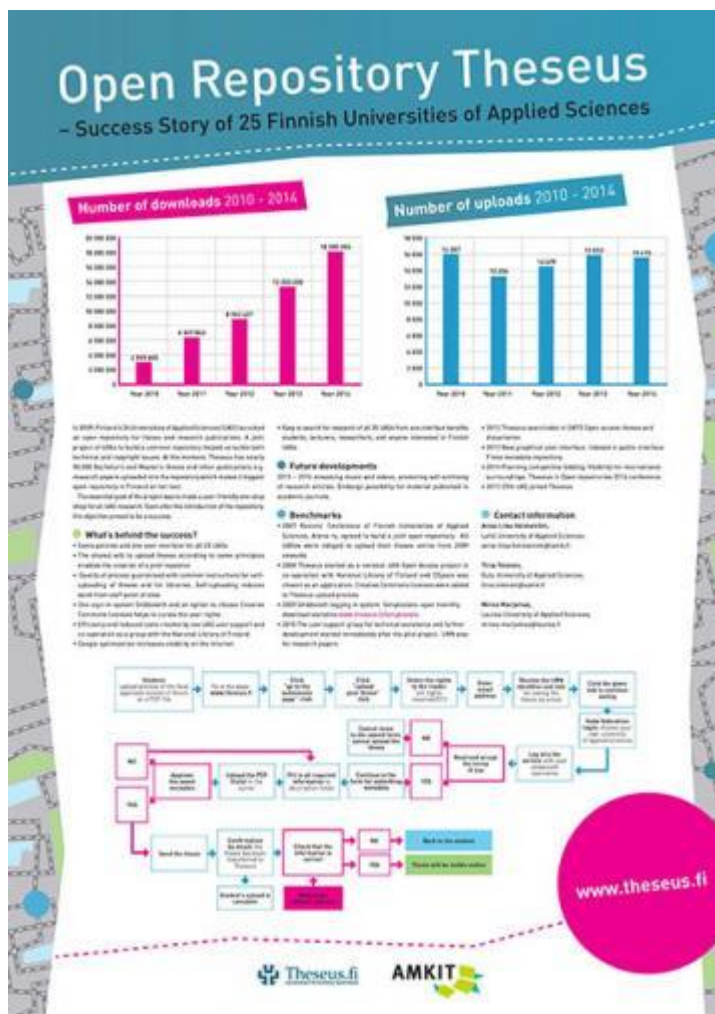
Rinnakkaistallennettavan tutkimusjulkaisun tie tekijältä julkaisuarkistoon. (Hautala 2015) Ammattikorkeakoulujen erityisongelma on se, että varsinaisia vertaisarvioituja artikkeleita julkaisuista on vain pieni osa. Julkaisutietoportaali [Juulin](#) mukaan vuonna 2014 amkeista on rekisteröity 4544 julkaisua, joista vertaisarvioituja (julkaisutyypit A1-A4) oli 619, vertaisarvioimattomia tieteellisiä artikkeleita (B1-B3) 395, ammattillisia artikkeleita (D1-D5) 2578 ja yleistajuisia julkaisuja kuten esim. sanomalehtiartikkeleita (E1-E2) 900. Tallennetaanko ammatillisia ja yleistajuisia artikkeleita ja mikä niiden kohdalla olisi julkaisuarkistoon tallennettava versio, on jatkossa ratkaistava kysymys. Lisäksi moni ammattikorkeakoulujen artikkeli on julkaistu osana amkin oman julkaisusarjan kokoelmajulkaisua, josta saadaan pisteet, mutta jotka on tallennettu tällä hetkellä Theseukseen yhtenä kokonaisuutena.

Seamkissa alkoi keväällä 2015 [Avoin tiede ja tutkimus -hanke](#), jossa tarkoitus on rakentaa prosessit ammattikorkeakouluille ja miettiä tutkimustulosten levittämistä. Theseus-toimisto toimii jatkossa yhteistyössä Seamkin projektin kanssa.

Arkistointi, PAS ja Theseuksen pimeä puoli

Arkistolaitos teki [syyskuussa 2014 päätöksen](#), että ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt on säilytettävä pysyvästi. Ammattikorkeakoulujen arkistointitavat ovat tähän asti vaihdelleet suuresti: osa on ottanut itsenäisesti käyttöön sähköisen arkistointijärjestelmän, osa arkistoi edelleen kaikki opinnäytetyöt paperisina. Theseuksesta on painotettu, ettei se ole varsinainen arkistointijärjestelmä vaan varsinainen arkistointi on tehtävä sen ulkopuolella.

Arkistolain päätöksen jälkeen Theseus-ohjausryhmässä on useaan otteeseen keskusteltu siitä, voisiko Theseus toimia myös arkistona. Jatkossa opinnäytetyöt siirtyvät pitkäaikaissäilytykseen [PAS-palveluun](#) Theseuksen kautta, mutta ne työt joita ei ole Theseukseen tallennettu tai jotka on tekijän toiveesta poistettu eivät siirry. On herännyt ajatus ns. "Theseuksen pimeästä puolesta", julkaisuarkiston osasta, johon olisi korkeakouluissa tunnuksia Intran tapaan, mutta ei avointa pääsyä lukemaan verkosta ja johon tallennettaisiin ei-julkiset työt. Näin kaikki työt voisivat jatkossa siirtyä PAS:iin eivätkä ammattikorkeakoulut muuta arkistointijärjestelmää. Tämä kehitysajatus on toistaiseksi auki.

Kuva 3. Theseus-posteria esiteltiin Liber 2015 -konferenssissa Lontoossa kesällä 2015. Posterin voit ladata [täältä](#).

Datanhallinta ammattikorkeakouluissa

Amattikorkeakouluissa ei ole vielä kiinnitetty huomiota tutkimusaineiston hallintaan ja aineistohallintapolitiikan luomiseen. Tällä hetkellä Suomen Akatemia edellyttää rahoittamiltaan tutkimusprojekteilta aineistohallintasuunnitelmaa ([Suomen Akatemia 2015](#)). Tekes työstää parhaillaan omaa linjaustaan tutkimusaineiston hallintaan ja koska Tekes on keskeinen amkien rahoittaja, kysymys nousee varmasti jo ensi vuonna esille myös meillä. Kenen tehtäväksi

ammattikorkeakouluissa tulee aineistopolitiikan luominen ja löytyykö amkeille yhteinen ratkaisu, ei ole vielä ollut esillä. Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen osana toteutettava [Tuuli-projekti](#) kartoittaa parhaillaan nykytilaa, rakentaa ohjeita ja työkalua tutkimusaineistojen hallintaan - toivottavasti ammattikorkeakoulutkin lähtevät soveltamaan tuloksia.

Missä mennään - mitä pitää tehdä?

Monta vuotta työn alla olleet Open Access -tavoitteet alkavat nyt olla toteutumassa - joko niin että itse suunnittelemme toimintamallit ja ryhdymme työhön ennakoivasti tai niin, että joudumme pakosta toteuttamaan rahoittajien ja OKM:n vaatimuksia myöhässä. Toivomme ammattikorkeakoulujen ottavan aktiivisen ja ennakoivan roolin avoimen tieteen toimintamallien luontiin samalla tavoin kuin 2000-luvun alussa otettiin Voyager-kirjastojärjestelmä käyttöön yhteisenä ponnistuksena. Nyt on aika tehdä yhteisiä päätöksiä ja tarttua työhön.

Lähteet:

Arkistolaitos 2014. Ammattikorkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten opinnäytetöiden ja vastaavien asiakirjojen pysyvä säilytys ja säilytysmuoto. [AL/2897/07.01.01.03.01/2014](#)

Hautala, Timo 2015: Suomi rinnakkaistallentamisen mallimaaksi -projektin esittely. [Tietue - Jyväskylän yliopiston kirjaston lehti](#).

Lyon, Liz: Transparency: The emerging third dimension of Open Science. [Presentation in Liber 2015](#).

Olsbo, Pekka 2015: Avoimesta julkaisemisesta - yksinkertaisesti. [Esitys Avoimen tieteen osaajakoulutuksessa 14.9.2015](#)

Olsbo, Pekka; Muhonen, Ari; Kananen, Jukka; Saarti, Jarmo 2015: Suomi rinnakkaistallentamisen mallimaaksi.

<http://portti.avointiede.fi/tutkimusjulkaisut/suomi-rinnakkaistallentamisen-mallimaaksi>

Selvitys toimintakulttuurin avoimuudesta Suomen korkeakouluissa

2015. <http://avointiede.fi/documents/10864/21345/Toimintakulttuurin+tilannekuva+2015/0eea9381-b049-489b-9cf6-ccb324fd05de>

Suomen Akatemia 2015: Tutkimusaineistot avoimeen arkistoon myöhempää käyttöä varten. <http://www.aka.fi/fi/akatemia/media/Ajankohtaiset-utiset/2015/avoin-tiede/>